

BERÉNYI László

TÁRSADALMI FELELŐSSÉGVÁLLALÁS A SZEMÉLYES VÉLEMÉNYEK OLDALÁRÓL

A vállalatok társadalmi felelősségvállalása választ adhat a globális problémák megoldására. Azzal, hogy a környezeti és társadalmi ügyeket üzleti kategóriaként kezeli, új lehetőségeket nyitott meg a megközelítés, azonban az alapvető változások még nem érezhetők. A szerző kutatásában e témakört vizsgálja a személyes vélemények és attitűdök oldaláról. A gazdasági érdekek elsődlegessége mellett az ismerethiány az olyan tényező, amely szakadékot képez az elmélet és a gyakorlat között. Mivel a magatartásformák megváltoztatása időigényes kihívás, a közeljövő eredményei azzal biztosíthatók, ha a leendő döntéshozók sajátosságait megismerve a menedzsmenteszközöket igazítják a lehetőségekhez. A tanulmány egy átfogó, empirikus kutatás eredményei alapján mutatja be, hogy a felsőoktatásban tanulók, mint a jövő vezetői, hogyan viszonyulnak a fenntartható fejlődés és a CSR kérdéséhez.

Kulcsszavak: fenntartható fejlődés, vállalatok társadalmi felelősségvállalása, CSR (corporate social responsibility), jövő generáció, környezeti attitűd

A fenntartható fejlődés és a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának koncepciói olyan válaszok a globális problémák megoldásának kihívásaira, amelyek a gazdasági érdeket a természeti és társadalmi ügyekkel azonos szinten kezelik. Választ adnak a problémák megoldásához vezető út szervezeti-szervezési kihívásaira, azonban a megfelelő műszaki-technológiai megoldások nélkül azt az illúziót kelthetik, hogy a megoldásra való törekvés azonos a sikeres megoldásokkal. A fenntarthatóság gazdasági pillére sok esetben ugyanis menekülési utat jelent az egyének és szervezetek számára a helyes és szükséges cselekvések végrehajtásának felelőssége előtt. Ugyanakkor az energia- és erőforrás-takarékos, kevésbé környezetszennyező stb. műszaki megoldások sem értelmezhetők (értékelhetők) a társadalmi és gazdasági hatások átfogó ismerete nélkül.

Amennyiben a takarékoság más területen pazarlás-hoz, vagy például a munkahelyek számának csökkenéséhez vezet, annak fenntarthatósága csak korlátozottan érvényesül. A fenntartható fejlődés szellemiségében hozott döntéseknek és intézkedéseknek végső soron az emberek, az emberiség jólétét kell szolgálniuk, egyértelmű, közös célokat nehéz pontosan kijelölni az egyé-

ni célok és érdekek sokfélesége miatt: a fogyasztói, a munkavállalói, a menedzseri, a tulajdonosi, a nemzeti és a nemzetközi érdekek alapvetően eltérőek is lehetnek. A döntéseket azonban mindig egyének hozzák meg, amelyekben saját személyiségük, attitűdjeik, feltelezéseik közvetlenül vagy közvetve tükröződnek.

Tanulmányomban a felsőoktatásban tanulók körében végzett empirikus kutatásom alapján azt mutatom be, hogyan vélekednek a jövő vezetői, szervezeti döntéshozói a globális problémákról, a fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás témáiról. Tapasztalataim szerint bár ezek az egyéni vélemények – önérdemből vagy ismerethiányból fakadóan – alapvetően eltérhetnek a szakmai, szakirodalmi állásponttól, nem szabad túllépni rajtuk. Az oktatás és nevelés segítségével a két oldal közelíthető egymáshoz, ez azonban időigényes feladat, ezek lehetőségei a kutatás célközönségénél már erősen korlátozottak. A vélemények megismerése nemcsak az oktatási célok kijelölése miatt fontos, hanem olyan menedzsmentmódszerek és -technikák kidolgozásához is szükséges, amelyek a korlátozott ismeretek mellett is elősegítik a fenntarthatóság értékeinek érvényesülését.

A társadalmi felelősségvállalás koncepciója

A fenntartható fejlődés (Brundtland, 1988) általános koncepció, amiben különböző szakterületek megtalálhatják saját helyüket és szerepüket. Buday-Sántha (2006) megfogalmazása jól reprezentálja az alapvető kihívást: az ember és környezete közötti harmonikus viszonyt kell megteremteni, illetve helyreállítani.

A vállalati irányítás szemszögéből Fertetics (2006) Winter magyarázata alapján mutatja be, hogy az egyes pillérek mely területek számára prioritáltak:

- gazdasági pillér: vállalkozók, közgazdászok,
- társadalmi pillér: szakszervezetek, szociológusok,
- környezeti pillér: környezetvédők.

A jó gyakorlatok (lásd: Kapusy et al., 2007; Tóth, 2002) mindhárom pillér esetében kedvező változásokkal járnak, azonban ezek gyakran csupán egy-egy részterületre fókuszálnak.

A szakirodalmak egyetértenek abban, hogy eredményeket a vállalati (ideértve általában a gazdálkodó szervezeteket is) stratégiák újragondolásával lehet elérni, ennek megfelelően kiemelik a célképzés, a teljesítményértékelés és a fejlesztési akciók módszertani támogatását (részletes ismertetésük túlmutat jelen kereteken, lásd például Csutora – Kerekes, 2004; Deutsch, 2014; McDonough – Braungart, 1998; Pauli, 2010; Schmidheiny, 1992). A vállalatok társadalmi felelősségvállalása (CSR – corporate social responsibility) gondolata nem új, (Asongu, 2007) mai, komplex értelmezésében azonban az elmúlt évtizedek folyamatos fejlődésének eredménye.

Friedman (1970) véleménye szerint a vállalat célja a tulajdonosi érték maximalizálása, rövid távon a profit-szerzés. Ezen túl bármilyen vállalati felelősség- és kötelezettségvállalás a szabad piac lényegét veszélyezteti. Úgy fogalmaz, hogy a vezetőség az ilyen akciókkal tulajdonképpen meglopja a vállalat tulajdonosait. A társadalmi felelősségvállalással való foglalkozást Friedman követői abban az esetben tartják elfogadhatónak, amennyiben az elősegíti a jobb üzletmenetet (Győri, 2010). Ez a gondolat meghatározó azok körében is, akik ennek kritikájából indulnak ki.

Csutora (2013) a fenntarthatóság mérésének paradoxonain keresztül mutatja be azokat az mozgatórugókat, amelyek segítségével a vállalatok kialakíthatják CSR-stratégiájukat. Olyan esetekkel foglalkozik, ahol a zöldülés mögött komoly háttér és szándék áll. Rávilágít ugyanakkor arra, hogy nem elhanyagolható azon vállalatok száma sem, akik csak marketingkommunikációs fogásként, partnereiket szándékosan félrevezetve foglalkoznak a témával. Az ilyen esetek – azon

túl, hogy a fogyasztókat megtévesztik – rontják a valós erőfeszítések megítélését is.

A CSR lényegében úgy próbálja feloldani a fenntarthatóság három pillére között feszülő konfliktust, hogy üzleti kategóriává, ugyanakkor önkéntessé teszi a másik kettőt. Olyan eszközök összességének tekinthető, melyek a törvényi előírásokon túlmenően fejlesztik a munkakörülményeket, illetve kedveznek a társadalomnak (Vogel, 2006). Az Európai Bizottság definíciója szerint „olyan koncepció, amely alapján a vállalatok a társadalmi és környezeti megfontolásokat üzleti folyamataikba és az érintettekkel folytatott interakcióikba integrálják, önkéntes alapon” (EC, 2001: p. 6.).

Társadalmi felelősségvállalás – a társadalom és az egyén viszonya

A társadalmi felelősségvállalás kérdése elsősorban a vállalati szférához kötődik. Ez nem csupán a friedmani gondolat történelmi hagyatéka, a társadalmi gondoskodás korai alapjait jelentő társládák (bányaládák) már a XIV. században is működtek (Balogh, 2006), sőt azok céljai még világosabbak is voltak, mint a modern kezdeményezésekéi.

Az önkéntes vállalati kezdeményezéseken túl a problémák megoldásában nem szabad figyelmen kívül hagyni az állam szerepét sem. Egyes feladatokat az állam átvállal (átvesz) a vállalatoktól közfeladatként, másokban pedig irányt mutat, azokhoz szabályozási keretet ad. Mindez államok fölötti szinten is igaz. Az OECD és az EU intézményeinek törekvései abból a szempontból emelhetők ki, hogy elősegítik az egységes fogalomhasználatot, megeremtik a fejlesztési támogatások (pályázatok) alapjait, továbbá módszertani segítséget nyújtanak (ami különösen a kisebb vállalatok számára meghatározó).

A szubszidiaritás elvének környezeti alkalmazása (lásd Kerekes – Kindler, 1997) indokolja az országok fenntarthatósági stratégiáinak kidolgozását, hiszen ezeken keresztül lehet a nemzetközi irányelveket és tapasztalatokat a nemzeti, kulturális sajátosságok figyelembevételével a helyi viszonyokra átültetni. Természetesen egy ilyen országos szintű stratégia tartalmában nem hasonlítható össze a vállalatokéval, azonban szellemiségében azokhoz – ismét a szubszidiaritás elvére hivatkozva – keretet kell nyújtania, magas szinten biztosítva az egyéni és szervezeti gondolkodás szabadságát. Nehéz határvonalat húzni a közfeladatok ellátásának biztosítása, az általános keretek kijelölése és a gazdaságpolitika direkt támogatása között, amiben az egyes országok súlyképzése eltérhet.

VEZETÉSTUDOMÁNY

Hiába szorgalmazták azonban a nemzetközi kezdeményezések, országos stratégiák vagy éppen vállalati eszközök a helyes értékeket, kritikus kérdés marad, hogy az egyén ezekből mit alkalmaz. Végül soron az egyén élvezze a fenntarthatóság eredményeit és hordja annak terheit, saját érdekei és elképzelései a kapcsolódó döntéseiben tükröződnek. Ha a célok, feladatok nem érthetőek vagy elfogadhatók számukra, az hátráltatja megvalósulásukat. A vállalatok mint munkáltatók akár rövid távon is befolyásolni tudják a személyes magatartást, az eredmények tartósságának biztosítása azonban komoly erőfeszítéseket igényel, ami túlmutathat az üzleti érdekeken (ráadásul a vállalati döntések mögött is egyének állnak).

A környezettudatos, a fenntarthatóságot előmozdító döntések bár a jövőre vonatkoznak, a jelenben szükséges meghozni őket. Mivel a vélemények és attitűdök megváltoztatása lassú folyamat, célszerű a jelen döntéseinél az adottságokat figyelembe vevő, megfelelő menedzsmenttechnikák támogatásával fokozni hatásságukat.

A kompetenciák áramlása

Kritikus kérdésnek tartom az egyéni és vállalati értékek kapcsolatának, összehangolásának vizsgálatát. A fenntartható fejlődés értékrendjének megjelenése a szervezeti működésben és a tagok cselekedeteiben jól leírható a kompetencia – mint alkalmasság, képesség egy feladat elvégzésére – fogalmaival. Szervezeti aspektusból a kompetenciamenedzsment „a szervezeti célkitűzések realizálását szolgáló tevékenységek sorozata, mely lehetővé teszi a szükséges kompetencia-erőforráskészlet tervezését és biztosítását, a rendelkezésre álló kompetenciapotenciál racionális felhasználását, fejlesztését, s ezáltal a munkavállalók teljesítményének folyamatos növelését” (Henczi – Zöllei, 2007: p. 48.).

Az Európai Unió az egész életen át tartó tanulásához definiált kulskompetenciákat (EC, 2007). Az integrált megközelítés igényéből kiindulva érdemes a fenntarthatósággal kapcsolatos kompetenciákat is ennek mentén vizsgálni, mert lehetővé teszik olyan konkrét elvárások teljesítését, mint például a fenntarthatóságra vonatkozó általános és módszertani tudás, helyi problémák ismerete, hatások felmérésének képessége stb. Varga (2006) értelmezése alapján a kulskompetenciák környezeti alkalmazása egyéni szinten jól megragadható:

- anyanyelvi kommunikáció: erre szükség van ahhoz, hogy valaki közölni tudja a témával kapcsolatos ismereteit, véleményét, továbbá kérdéseket tudjon feltenni, megismerni (elolvasni, meghallgatni)

mások ismereteit ahhoz, hogy valaki eredményesen részt tudjon venni egy környezeti konfliktusban, alapfeltétel, hogy magas szintű anyanyelvi kommunikációs kompetenciákkal rendelkezzen,

- kommunikáció idegen nyelven: a környezeti kérdések lényegüket tekintve globálisak, nemzetközies, így az idegen nyelvű kommunikáció révén az ismeretek szélesebb körben áramolhatnak,
- matematikai, természettudományos és technológiai kompetenciák: a környezeti kérdéseket a pedagógián belül hagyományosan a természettudományok körébe utalják, megoldásukban fontosak a technológiai eszközök, sőt sokan azt gondolják, hogy azok pusztán technológiai eszközökkel megoldhatók, a környezeti folyamatok természeti folyamatok, ezért alapvetően a természettudományok írják le őket, sokszor a matematika nyelvét használva, és a környezeti problémák megoldása e kompetenciák aktív, sőt kreatív alkalmazását igényli,
- digitális írástudás: nem önmagában fontos, hanem mint háttér, ugyanis hatékonyabbá teszi a kommunikációt, a tudományos adatgyűjtést, segíti a tanulást, hozzájárulhat társas kapcsolatok kialakításához és fenntartásához, állampolgári jogaink érvényesítéséhez, vállalkozásaink fejlesztéséhez, ismereteink jelentős részét az internetről szerezniük be, adatainkat számítógépek segítségével dolgozzuk fel és továbbítjuk,
- tanulásmódszertan: a fenntartható társadalom kialakításához való aktív hozzájárulás folyamatosan új ismeretek befogadását, feldolgozását, felhasználását, vagyis magas szintű tanulás-módszertani kompetenciákat feltételez, a tanulás élet-hosszig tartó folyamat, eszközei pedig túlmutatnak a táblán, krétán vagy a projektoron,
- állampolgári kompetenciák és környezeti kompetenciák kapcsolata: az emberek érdekeinek, lehetőségeinek és kötelességeinek megismerése szükséges ahhoz, hogy a környezeti problémák megoldása felé kompetens módon tudjunk lépéseket tenni,
- vállalkozói kompetenciák és környezeti kompetenciák kapcsolata: Varga (2006) szerint ez a legkevésbé nyilvánvaló, pedig a vállalkozások környezettudatosá tétele az egyik legfontosabb lépés a fenntarthatóság felé vezető úton.

Az 1. ábrán látható, hogy a kompetenciákat eredendően a környezet (érintettek) igényeiből kiindulva kell levezetni (szervezeti kompetenciaelvárások). A vállalat kompetenciáját az érintettek elégedettsége alapján

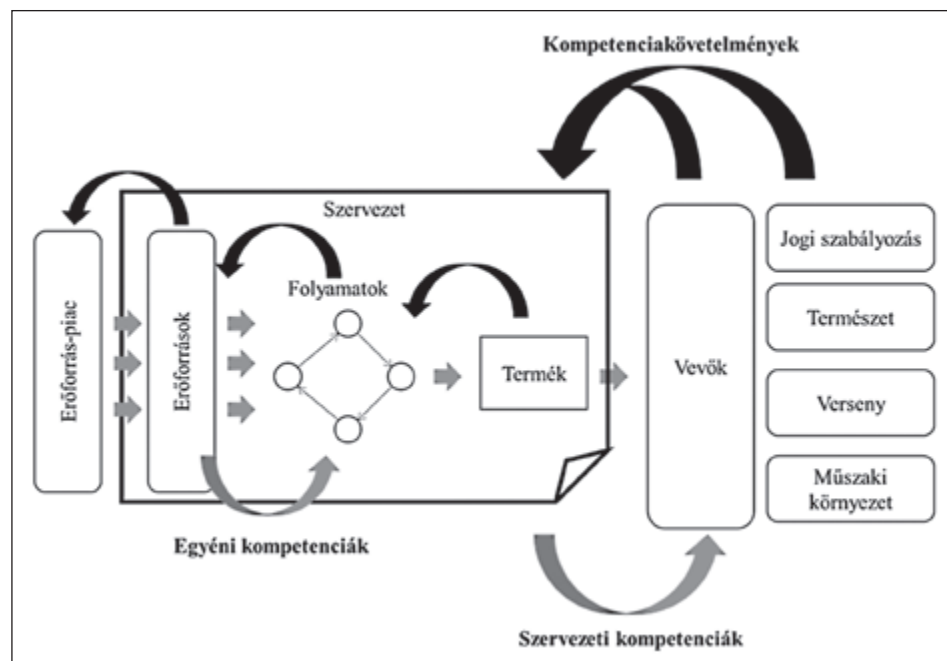
lehet értékelni. A vállalati kompetencia azonban nem azonos az egyénivel, sőt azok összességével sem a vállalatban belül. Az erőforrásokra – ideértve az emberi erőforrásokat is – vonatkozó követelményeket a vevői igényekből, a termékkövetelményeken keresztül kell levezetni, és a folyamatok szabályozásába integrálni.

déssel és a vállalatok társadalmi felelősségvállalásával kapcsolatos véleményét és attitűdjeit. A kutatást egy on-line kérdőív segíti, amit a Miskolci Egyetem Evasy rendszerén keresztül kezeltek.

A kutatásba a Miskolci Egyetem hallgatóin túl a Pécsi Tudományegyetem és a nyíregyházi főiskola hallgatóit is bevontam. A felmérés nem reprezentatív, az eredmények azonban rávilágítanak az egyéni gondolkodás és a szakmai vélemények különbözőségeire.

1. ábra

A kompetenciák levezetése és áramlása
(Berényi, 2012)

Külső szemlélőként belátható, hogy a kompetenciakövetelményekbe építve kell megjeleníteni a fenntarthatóságot, sőt, így a kikényszeríthetőség és a teljesítményértékelés is biztosítható a vállalatban belül, azonban a napi feladatok megoldásában való elmélyülés elvonhatja a figyelmet a magasabb szintű célok megértésétől. A modell nem adhat választ arra, hogy milyen mélységben és milyen értékeket integráljon a vállalat a működésébe. Kézenfekvő, hogy a vállalat teherviselő képességéhez és környezeti kapcsolatainak jellegéhez igazodóan vállaljon feladatokat és felelősséget. Ezt azonban nemcsak a lehetséges vállalati tevékenységek sokfélesége miatt nehéz meghatározni, hanem az egyéni érdekek sokszínűsége miatt is.

Munkámban azt kutatom, hogy az egyéni vélemények oldalán milyen kiinduló mintával lehet számolni a módszertani fejlesztésekhez.

A kutatás háttere

A „Jövő generáció” munkacímű kutatásom célja, hogy feltérképezze a felsőoktatásban tanulóknak, mint a jövő vezetőinek, döntéshozóinak fenntartható fejlődésével és a vállalatok társadalmi felelősségvállalásával kapcsolatos véleményét és attitűdjeit. A kutatást egy on-line kérdőív segíti, amit a Miskolci Egyetem Evasy rendszerén keresztül kezeltek.

menyek bemutatása során vizsgálom, hogy az ismeretek szintje hogyan hat a véleményekre. A kérdőív az alábbi területeken fogalmaz meg kérdéseket:

- globális problémák fontossága különböző szinteken,
- fenntartható fejlődés és a CSR tartalma,
- személyes preferenciák és tulajdonságok,
- egyes iparágak teljesítményéről alkotott vélemény.

A kérdőív egyes kérdései 1–6 skálán vizsgálják a válaszadók véleményét, ezeket az eredményeket 0–100 skálára transzformálva mutatom be az egyszerűbb áttekinthetőség érdekében.

Eredmények

A globális problémák megítélése

Rakonczai (2003) rámutat, hogy eredendően társadalmi problémák generálják a környezetiket, a hatásokkal azonban visszafelé is számolni kell. A kérdőív három aspektusban vizsgálja, hogy a válaszadók mennyire érzik a felsorolt tényezőket problémásnak:

- világszinten (a vonatkozó kérdésnél a három legfontosabbnak ítélt tényezőt jelölhették meg),
- az Európai Unió vonatkozásában (skálás értékeléssel),
- saját (lakóhelyük) környezetében (skálás értékeléssel).

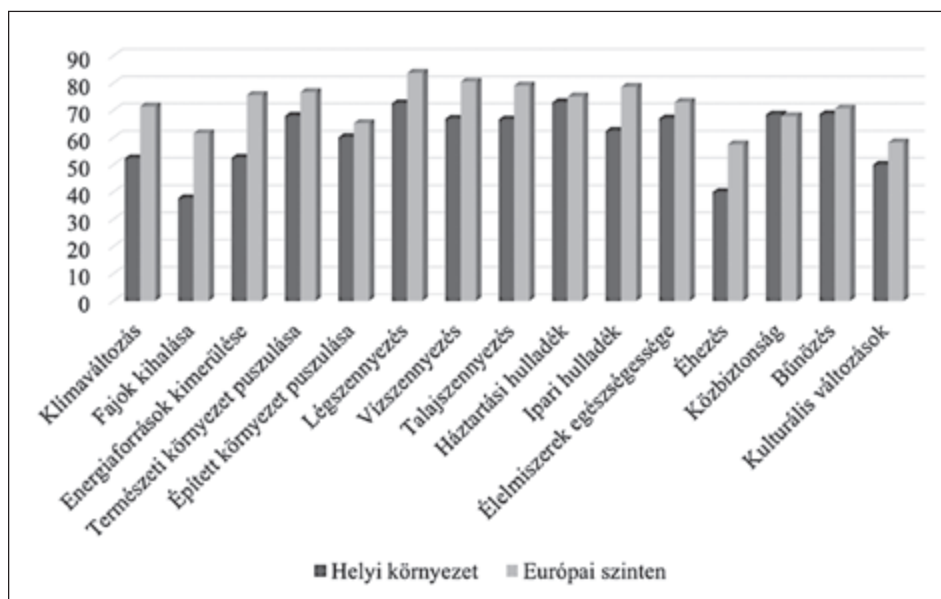
A tényezők listája a tanulmányban idézett szakirodalmak áttekintése alapján készült. A világszintű értékelésnél a környezeti problémákat jelölték meg elsősorban a válaszadók, legégetőbbnek az energiaforrások kimerülését tartják (2. ábra), amit a légszennyezés és a klímaváltozás követ. A társadalmi problémák közül az éhezés és a bűnözés szerepelt viszonylag magas értékkel, az éhezést azonban már csak a válaszadók 22%-a jelölte meg a három legfontosabb között.

Az Európai Unió és a helyi környezet viszonyában a válaszadók legtöbb kérdésben az utóbbit értékelték jobbnak. A 3. ábrán látható, hogy a válaszok a közbiztonság, a bűnözés és a

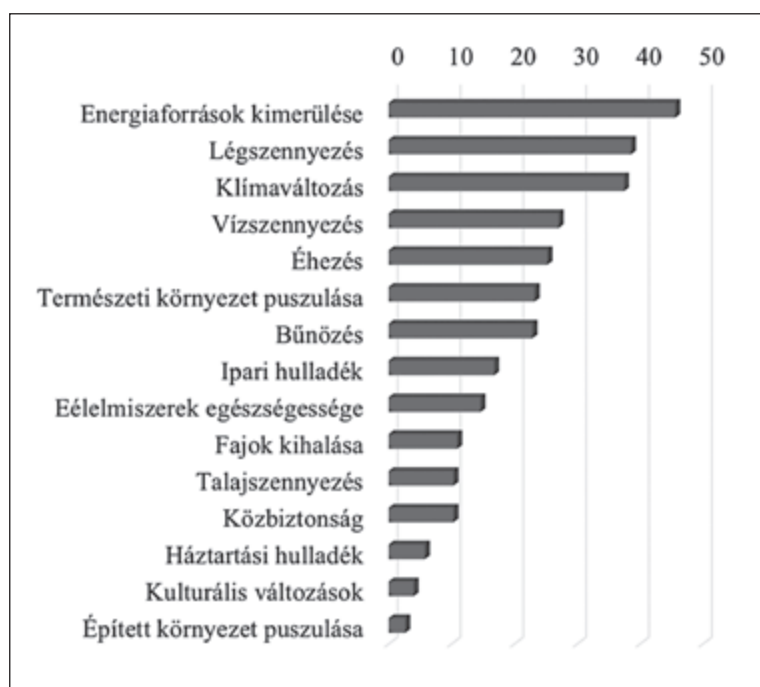
háztartási hulladékok kérdésénél esnek a legközelebb egymáshoz a teljes minta eredményeinek összehasonlításában.

3. ábra

A problémák megítélése helyi és európai szinten
(válaszadók %-a)

Világszinten legfontosabbnak ítélt problémák
(válaszadók %-a)

Az elemzések nem mutatták ki a CSR-re vonatkozó ismeretek szintjének szignifikáns statisztikai hatását a felsorolt tényezők megítélésére, azonban az ismeretszint

2. ábra

bővülésével általában borúsabb kép rajzolódik ki. Problémásnak azt látom, hogy a legjelentősebbnek ítélt kérdések között jellemzően olyanok vannak, amelyekre a válaszadóknak – magánszemélyként és vállalati döntéshozóként egyaránt – a leginkább korlátozott a hatása.

A fenntartható fejlődés és a CSR tartalma

A kérdőív skálás értékeléssel kéri megítélni, hogy az 1. táblázatban felsorolt tényezők a válaszadók véleménye szerint mennyire hangsúlyosak a fenntartható fejlődés szempontjából. A környezetvédelem az átlagos érték és a válaszok megoszlása alapján is első helyen áll, amit a béke megteremtése és fenntartása követ. A vállalatok nyereségességének növekedése – a várakozásoknak megfelelően – a legalacsonyabb átlagos értékkel szerepel a listán, azonban meg kell jegyezni, hogy a válaszadók 64%-a szerint inkább fontos tényező, mint nem. A válaszadókkal folytatott beszélgetések rámutattak, hogy a vonatkozó eredmények a társadalmi elvárásoknak megfelelően torzítottak, ha valaki nem tudta

Egyes tényezők fontossága a fenntarthatóság szempontjából

Tényező	Átlag (0–100)	Megjelölt válaszok aránya (%)		
		1 vagy 2 (alacsony)	3 vagy 4 (közepes)	5 vagy 6 (magas)
környezetvédelem	92	0,5	7,6	91,9
társadalmi egyenlőség	74	2,9	34,1	63
tudatos vásárlás	80	1,8	23	75,2
élet olcsóbbá válása	66	5,5	48,7	45,8
műszaki berendezések bővülése	62	10,2	51,7	38,1
biotechnológiai újítások	72	5,2	37,7	57,1
béke megteremtése és fenntartása	84	2,6	18,9	78,5
általában az ügyintézés egyszerűsödése	70	7,6	35,7	56,7
vállalatok nyereségességének növekedése	56	16,2	50,9	32,9

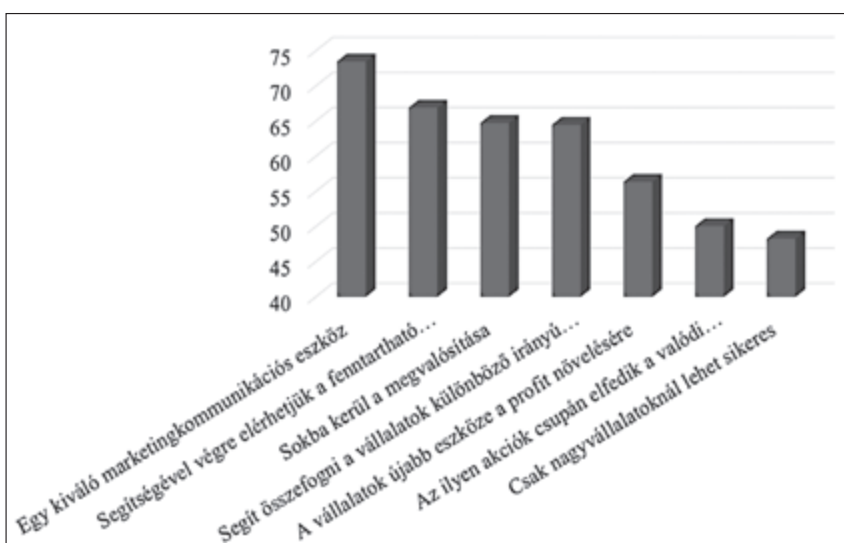
megítélni egy tényező fontosságát, inkább egy magasabb értéket jelölt meg. Ezt figyelembe véve az átlagos értékektől fontosabb információforrás a válaszok megoszlásának relatív összehasonlítása, különösen az alacsony értéket megjelölők aránya.

Vizsgáltam, hogy különböző csoportképző szempontok befolyásolják-e a fenntarthatóságról alkotott véleményt. Szignifikáns csoportképző ismérvek bizonyult a válaszadók neme a legtöbb tényezőnél (kivéve a biotechnológiai újítások és az ügyintézés általános egyszerűsödése). A hölgy válaszadók átlagosan csak a műszaki berendezések bővülését jelölték kevésbé fontosnak, mint a férfiak. A CSR-rel kapcsolatos ismeretek szintje, illetve a válaszadó tanulmányainak jellege nem magyarázza válaszaik eltérését.

A CSR lényegéről alkotott személyes vélemények vizsgálatát a fogalmi és megközelítésbeli sokféleség miatt tartom fontosnak. A kérdőív állításokat fogalmaz meg a szakirodalmak által kiemelt – vagy éppen kritizált – jellemzők alapján, amelyet egymástól függetlenül, skálás értékeléssel ítélnének meg a válaszadók:

- segítségével elérhetjük a fenntartható fejlődést,
- a vállalatok újabb eszköze a profit növelésére,
- az ilyen akciók elfedik a valódi problémákat,
- egy kiváló marketingkommunikációs eszköz,
- segít összefogni a vállalatok különböző irányú céljait és törekvéseit,
- csak nagyvállalatoknál lehet sikeres,

A CSR-re vonatkozó állításokkal való átlagos egyetértés mértéke (0–100 skálán)

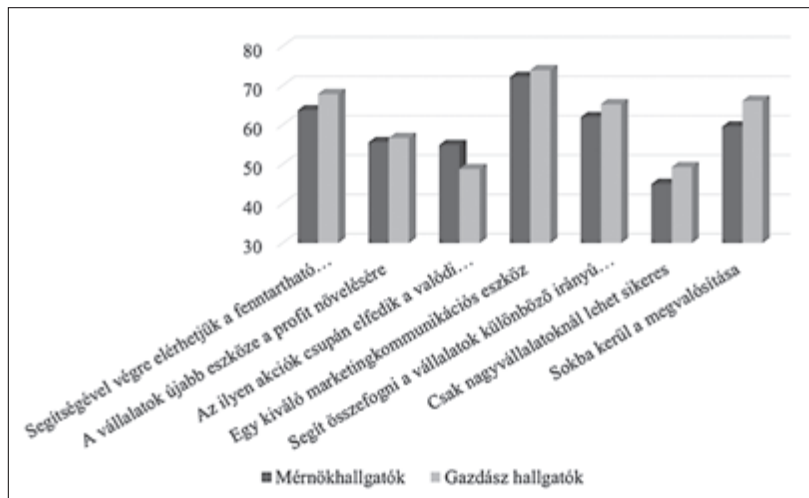
- sokba kerül a megvalósítása. Az átlagos eredményeket a 4. ábra foglalja össze.

A válaszadók egyharmada szerint a profit növelése nagyon fontos vagy alapvető jellemzője, 16%-uk szerint viszont ez nem része CSR-nek. A kérdésekre adott válaszokat átfogóan vizsgálva az látható, hogy a válaszadók „bíznak” a CSR-ben:

- 50%-uk inkább nem ért egyet azzal az állítással, hogy csak elfedi a valódi problémákat, miközben mindössze 7%-uk ért teljes mértékben egyet,
- 37%-uk inkább nem ért egyet azzal, hogy a CSR a vállalatok újabb eszköze a profit növelésére,
- 78%-uk egyetért azzal, hogy a CSR segít összefogni a kapcsolódó vállalati törekvéseket.

VEZETÉSTUDOMÁNY

A CSR-re vonatkozó állításokkal való átlagos egyetértés mérnök- és gazdasz hallgatók esetén (0–100 skálán)

Egyenletes a válaszok megszólása abban, hogy a CSR csak nagyvállalatoknál lehet sikeres, viszont magas értéket kapott, hogy kiváló marketingkommunikációs eszköz, illetve sokba kerül a megvalósítása. Ezek erősíthetik a gazdasági érdekek elsődlegességének érvényesülését a döntésekben.

Szignifikánsan eltérnek a válaszok a mérnöki és gazdasági tanulmányokat folytatók részmintái között (5. ábra) és a korábbi CSR-tanulmányok alapján is (6. ábra). A mérnökhallgatók értéklik kritikusabban a CSR hasznosságát, viszont kevésbé látják azt költségesnek, mint gazdaszok.

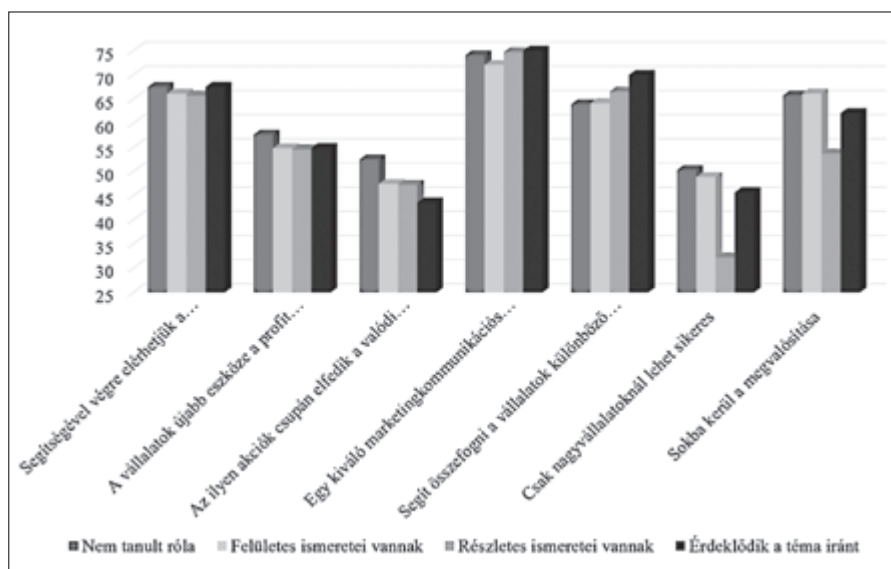
A CSR-rel kapcsolatos ismeretek különböző szintjei alapján a legtöbb kérdésben viszonylag alacsony a válaszok szóródása. A CSR-ről részletesen tanulók óvatosabbak a témával kapcsolatban: bizalmatlanabban abban, hogy valós teljesítményeket tükröznek-e a kapcsolódó kezdeményezések, ugyanakkor pozitívabban ítélik meg a szervezési-koordinációs lehetőségeket és a széles körű alkalmazást is (a nagyvállalatokon túli alkalmazásokban és a költségekben). A CSR-ről nem tanulók, de a téma iránt érdeklődők véleménye mögött a válaszadókkal folytatott beszélgetések rávilágítottak arra, hogy érdeklődésük nem kifeje-

zetten a CSR koncepciójára irányul, arra valamilyen más szakterületi összefüggésben vagy egyes módszerek és eszközök kapcsán figyeltek fel.

Az iparági teljesítmények értékelése

Az egyes vállalatok környezeti (fenntarthatósági) teljesítményének értékelése szinte megoldhatatlan kihívás. Önértékelési megoldások mentén, a vállalat lehetőségeit, erőfeszítéseit és eredményeit szakértői módszerekkel értékelve időbeli és térbeli vizsgálatok is lefolytathatók, azonban ez komoly információvesztéssel jár a teljesítmény összetevőinél. Kutatásomban indirekt módon vizsgálok az iparágak teljesítményét:

A CSR-re vonatkozó állításokkal való átlagos egyetértés a CSR ismeretének tükrében (0–100 skálán)

- skálás értékeléssel az egyes iparágak szennyező voltának megítélésével,
 - legfeljebb három olyan iparág kiválasztásával, amelyek a legtöbbet teszik a környezeti és társadalmi problémák megoldásáért,
 - legfeljebb három olyan iparág kiválasztásával, amelyek környezeti teljesítményét a leggyengébbre ítélik a válaszadók.
- Ezt egészítette ki annak vizsgálata, hogy a válaszadók mely iparágban dolgoznának szívesen.

A kutatás feltételezései a következők:

- a személyes vélemények korlátozott információbázison nyugszanak, nem tükrözik a szakmai álláspontot,
- a környezeti teljesítmény kevésbé befolyásolja a válaszadók elhelyezkedési, munkavállalási szándékát,
- a válaszok konzisztensek abban a tekintetben, hogy a szennyezőbb iparágak környezeti teljesítményét az erőfeszítésekben is rosszabbnak ítélik a válaszadók.

Az eredmények az első két feltételezést megerősítették, a harmadikat azonban nem. A mezőgazdaság, a kereskedelem, a vendéglátás és a turizmus a kevésbé szennyezők között szerepel a válaszok között, míg a listát az energiaipar, az autógyártás, a gépgyártás, az elektronikai ipar és az építőipar vezeti. Néhány iparág megítélését a tanulmányok jellege alapján a 7. ábra foglalja össze (statistikailag szignifikáns eltérés nincs a részminták eredménye között, a magasabb érték a rosszabb megítélést mutatja).

Fontosnak tartom megvizsgálni az eredményeket a CSR-ismeretek tükrében is. Szignifikáns különbség van a válaszok között a legtöbb iparág esetében (kivéve építőipar, elektronikai ipar és autógyártás). A magasabb ismeretszint a kutatás eredményei alapján szigorúbb értékítélet-

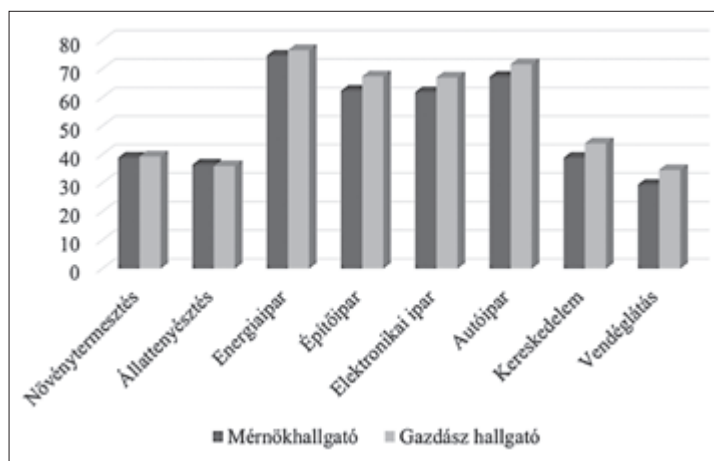
9. ábra

A környezeti és társadalmi problémák megoldásáért legtöbbet tevő iparágak a CSR ismeretének tükrében
(részminták %-a)

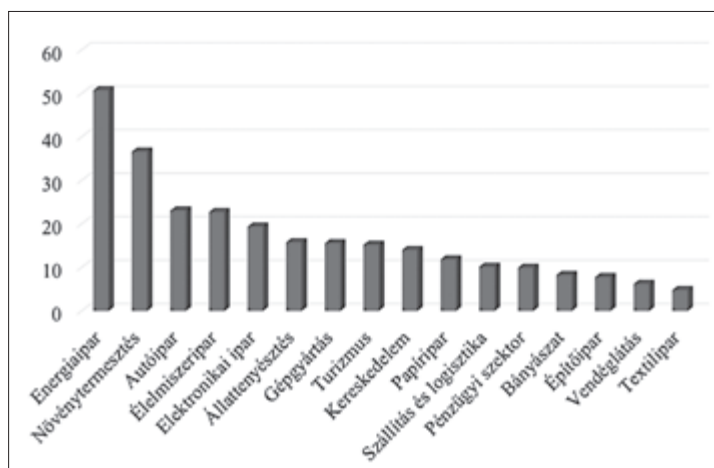
7. ábra

Egyes iparágak környezetszennyező voltának megítélése
(0–100)

8. ábra

A környezeti és társadalmi problémák megoldásáért legtöbbet tevő iparágak a válaszadók szerint
(válaszadók %-a)

tel jár, ez azonban elsősorban a mezőgazdaság és a vendéglátás esetében mutat magasabb (szennyezőbb) értékeket a skálán.

Az iparágak környezetszennyező volta nem jelenti a válaszadók szerint, hogy nem is tesznek semmit a problémák megoldásáért. A teljes mintára vonatkozóan a 8. ábra foglalja össze azok arányát, akik az egyes iparágakat a három legtöbbet tevő közé sorolták, a CSR-ismeretek tükrében pedig a 9. ábra mutatja be a leginkább igyekvők megítélésének különbségeit.

VEZETÉSTUDOMÁNY

A munkavállalási szándékot láthatóan nem a választott iparág környezeti teljesítménye határozza meg, statisztikai kapcsolatot sem sikerült a tényezők között kimutatni. Erre a válaszadókkal folytatott beszélgetések is rávilágítottak, a személyes érdeklődés, a családi hagyományok mellett az elérhető jövedelem mértéke dominált a választásban. A környezeti és társadalmi kérdéseket természetesen mindenki fontosnak, de nem elsődlegesnek tartotta.

A kérdőív egymástól függetlenül kérte megjelölni, hogy az adott iparágban szívesen dolgozna-e a válaszadó. A 2. táblázat az igen válaszok arányát mutatja be a teljes mintára és a tanulmányok jellege alapján csoportosítva.

A 10. ábrán látható, hogy a vélemények torzulásának csökkentése érdekében a tényezők relatív fontosságát vizsgáltam, amihez a válaszadókat arra kértem, hogy páronként ítéljék meg, melyik tényezőt tartják fontosabbnak.

A vizsgálathoz a Kindler és Papp által bemutatott Guilford-féle eljárást és a Kendall-féle egyetértési együttható páros értékelésekre vonatkozó formáját használtam fel (Kindler – Papp, 1977). A módszer kritikai ellenére is széles körben használatos termékek és szolgáltatások karakterisztikájának összehasonlítására, amit az értékesítési és vevői kommunikációs folyamatok tervezése mellett a műszaki fejlesztésben is hasznosítani lehet. Bár a Guilford-féle eljárás eredménye ér-

2. táblázat

Elhelyezkedési szándék az egyes iparágaknál
(igen válaszok aránya részmintákban, %)

Teljes minta		Mérnökhallgatók		Gazdászhallgatók	
Kereskedelem	67	Gépgyártás	60	Kereskedelem	75
Szállítás és logisztika	62	Autóipar	55	Pénzügyi szektor	74
Pénzügyi szektor	61	Energiaipar	51	Szállítás és logisztika	67
Turizmus	56	Szállítás és logisztika	45	Turizmus	65
Vendéglátás	53	Elektronikai ipar	43	Vendéglátás	59
Autóipar	37	Kereskedelem	40	Autóipar	32
Elektronikai ipar	33	Építőipar	40	Elektronikai ipar	31
Energiaipar	30	Bányászat	33	Textilipar	28
Gépgyártás	30	Vendéglátás	32	Energiaipar	24
Építőipar	28	Turizmus	27	Építőipar	24

A gondolkodás konzisztenciája

A kutatás eredményei, különösen az a tapasztalat, hogy a CSR-rel kapcsolatos ismeretek szintje és a többi tényező között kevés szignifikáns kapcsolatot sikerült feltárni, felvetette az inkonzisztens válaszadást a mintában, aminek oka lehet a „vaktában” kitöltött kérdőív, vagy az egyértelmű ítéletalkotás hiánya is. Kapcsolódó vizsgálatomat 104 fő bevonásával folytattam le (Berényi, 2014).

A tesztanyag arra kérdez rá, hogy a válaszadó véleménye szerint mely tényezőkkel kell (inkább) foglalkoznia egy vállalatnak. Az áttekinthetőség biztosítása érdekében hat tényezőt választottam ki szakértői csoportmunka segítségével:

- iskolák-óvodák támogatása,
- hulladékcsökkentés,
- zöld technológia fejlesztése,
- fizetésemelés a dolgozóknak,
- költségcsökkentés,
- környezetvédelem anyagi támogatása.

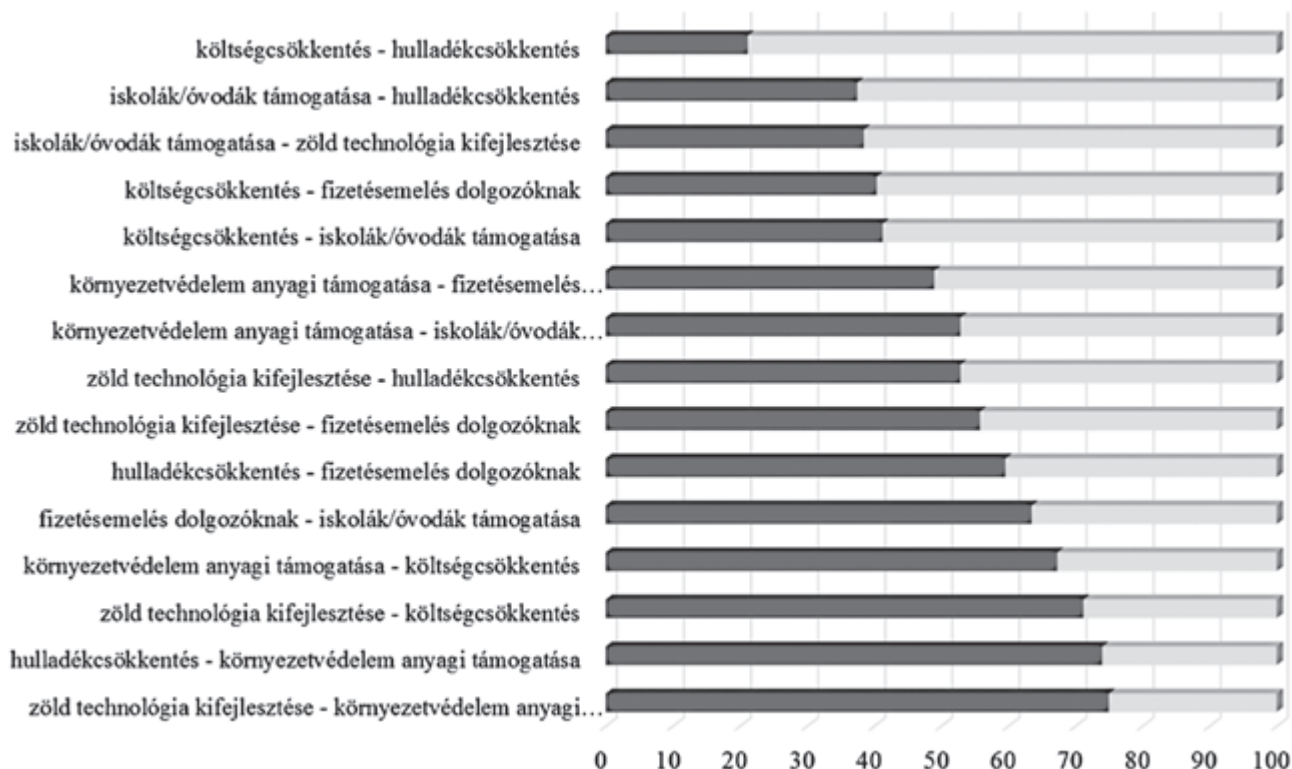
tékelési súlyszámok meghatározása intervallumskálán (ami jelen esetben nem releváns célkitűzés), az egyéni és aggregált preferenciaszámítások segítenek választ adni a következőkre:

- Feltételezhető-e konzisztens véleményalkotás a vizsgált tényezőkkel kapcsolatban?
- Milyen mértékű a vélemények egyezése a válaszadók között?
- Kimutatható-e különbség egyes csoportok (például nemek szerint) véleménye és annak konzisztenciája között?

Az elemzéshez elkészítettem a 104 válaszadó egyéni preferenciamátrixát, és kiszámítottam egyéni konzisztenciamutatóikat. A hat vizsgált tényező relatív fontossági sorrendjének meghatározásához elkészítettem az aggregált preferenciamátrixot a teljes mintára.

A várakozásokhoz képest a válaszadók 47%-a esetében nem fordult elő ún. körtriád (a konzisztenciamutató értéke 100%), azaz egyértelmű preferencia-sorrendet

A páronkénti összehasonlítás eredménye (%)

állítottak fel. 75% alatti konzisztencia a válaszadók mindössze negyedére jellemző, 50% alatti pedig kevesebb mint 6%-ukra. Az átlagos konzisztenciaszint a teljes mintára 83%. Különböző részmintákon végzett vizsgálatok is megerősítették, hogy a válaszadók véleménye a csoportképző ismérvektől függetlenül egyértelmű, konzisztens.

A számítások alapján a hulladékcsökkentés és a zöld technológiák kifejlesztése a legfontosabb szempont a válaszadóknak, a környezetvédelem anyagi támogatása pedig jelentősen lemaradva, a sor végén szerepel. Súlyszámskálán a 11. ábra mutatja be a tényezők viszonyát.

Következtetések

A fenntartható fejlődés és a vállalatok társadalmi felelősségvállalása keretet ad a globális problémák megoldásához, azonban az elmélet és a gyakorlat között szakadék húzódik. Az 1960-as évektől a környezetvédelem ügye, majd a társadalomközpontú gondolkodás fokozatosan felértékelődött.

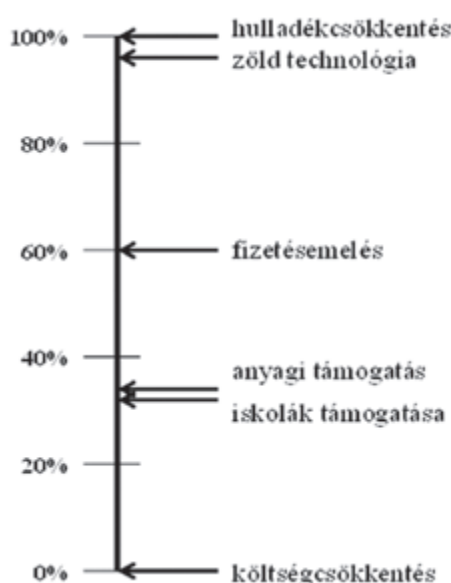
Nem lehet elvitatni, hogy a műszaki-technikai lehetőségek éppúgy sokat fejlődtek, mint a vállalatirányítási módszerek és a jogi szabályozás is. Jelentős áttörést azonban nem érzékelhetünk: sem a jószolt

világvége, sem a problémák teljes felszámolása nem következett be.

Oktatási és kutatási tapasztalataim alapján a helyzetet úgy tudnám összefoglalni, hogy az elmúlt ötven évben beszélünk arról, hogy mit kellene tenni, a cse-

11. ábra

Súlyszámskálán a teljes mintára

VEZETÉSTUDOMÁNY

lekvések minősége azonban elmarad a szándékoktól. A Jövő generáció című kutatással arra keressék választ, hogy miként vélekednek a témáról a jövő döntéshozói – vezetői és vállalatulajdonosai.

A felmérési eredmények rámutatnak arra, hogy számos teendő vár ránk, ha a fenntarthatóság előnyeit valóban élvezni akarjuk. Keveset tudnak, tanulnak a válaszadók a témáról, értékítéletük így sokszor nincs összhangban a szakmai véleményekkel. Habár az, hogy mennyit tanultak a CSR-ről, nem mutat szignifikáns statisztikai összefüggéseket a vizsgált kérdések többségével, egészen máshogy mutat az ismeretek hiányában, a felületes ismeretekkel, részletes ismeretekkel rendelkezők véleménye.

Közhelyes megállapítás, hogy a gazdasági érdekek felülírja a fenntarthatóság értékeit a döntésekben, véleményem szerint ez nem is változtatható meg a jelenlegi társadalmi rendszerekben. A kutatás tapasztalatai ezt megerősítik, azonban megvannak az „alapok” legalább a fenntarthatóság üzleti érdekké formálódására az egyéni, és azon keresztül a vállalati gondolkodásban (elhelyezkedési szándék vizsgálata, konzisztenciavizsgálatok alapján).

Az eredmények rámutatnak arra, hogy a CSR alkalmas arra, hogy koordinálja a globális (és természetesen helyi) problémák megoldására tett erőfeszítéseket. A jövő döntéshozói alapvetően pozitív feltételezésekkel élnek a CSR-rel kapcsolatban, abban egyszerre látják az üzleti lehetőséget és a valódi felelősségvállalást.

A megoldásokat várhatjuk a jogalkotóktól és a vállalatoktól egyaránt, amelyeknek hatalma van az egyéni magatartások fölött, azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy a döntéshozók az intézményekben is emberek.

Felhasznált irodalom

- Asongu, J.J.* (2007): Strategic Corporate Social Responsibility in Practice. Lawrenceville: Greenview Publishing
- Balogh G.* (1996): Társadalombiztosítási ismeretek: Bevezetés a társadalombiztosítás-tanba. Budapest: Corvinus Kiadó
- Berényi L.* (2012): Kompetenciák meghatározása a minőségirányítás támogatásával. Magyar Minőség, május: 28–36. o.
- Berényi L.* (2014): A jövő generáció véleménye: A fenntarthatóság vállalati fókusz. Magyar Minőség, december: 5–13. o.
- Brundtland, G.H. et al.* (1988): Közös jövőnk. Budapest: Mezőgazdasági Kiadó
- Buday-Sántha A.* (2006): Környezetgazdálkodás. Budapest: Dialóg Campus Kiadó

Csutora M. – Kerekes S. (2004): A környezetbarát vállalatirányítás eszközei. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.

Csutora M. (2013): A vállalati fenntarthatóság mérésének paradoxonai. Magyar Minőség, április: 5–13. o.

Deutsch, N. (2014): Innovations for Sustainability – Challenges and Coproprate Actions. in: 10th Annual International Bata Conference for Ph.D. Students and Young Researches 2014. Paper 61.

EUROPEAN COMMUNITIES (2007): Key Competences for Life Long Learning. European Reference Framework

EUROPEAN COMMISSION (2001): Green Paper: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility

Fertetics M. (2006): Vállalatok társadalmi felelősségvállalása. Magyar Minőség, augusztus-szeptember: 12–15.o.

Friedman, M. (1970): The Social Responsibility of Business is to increase its profits. The New York Times Magazine, 1970. 09. 13.

Győri Zs. (2010): CSR-on innen és túl. PhD-értekezés. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem

Henczi L. – Zöllei K. (2007): Kompetenciamenedzsment. Budapest: Perfekt Zrt.

Kapusy P. – Papp I. – Tóth G. (2006): Ablakon bedobott pénz: Újabb tizenegy magyarországi szervezet esettanulmánya környezeti és gazdasági hasznot egyszerre hozó intézkedésekről. Budapest: Követ-Inem Hungária Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület

Kerekes S. – Kindler J. (1997): Vállalati környezetmenedzsment. Budapest: Aula Kiadó

Kinder J. – Papp, O. (1977): Komplex rendszerek vizsgálata: Összemérési módszerek. Budapest: Műszaki Könyvkiadó

McDonough, W. – Braungart, M. (1998): The Next Industrial Revolution, The Atlantic Magazine, (<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1998/10/the-next-industrial-revolution/4695>)

Pauli, G. (2010): Kék gazdaság, 10 év 100 innováció 100 millió munkahely. A Római Klub jelentése. Pécs: PTE-KTK Kiadó

Rakonczai J. (2003): Globális környezeti problémák. Szeged: Lazi Bt.

Schmidheiny, S. (1992): Chaniging Course: A Global Business Perspective on Development and the Environment. Business Council of Sustainable Development. Cambridge: MIT Press

Tóth G. (szerk.) (2002): Ablakon bedobott pénz. Budapest: Követ-Inem Hungária Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület

Varga A. (2006): Környezeti kompetenciák fejlesztése a tanítási gyakorlatban. in: Hidak a tantárgyak között. Budapest: OKI: 120–131. o.

Vogel, D. (2006): The Market for Virtue – The Potential and Limits of Corporate Social Responsibility. Washington: Brookings Institution Press